



GEOGRAFIJA VOJNE: RUSKO-UKRAJINSKA VOJNA

COBISS 1.01

DOI: 10.4312/dela.62.65-86

Izvleček

Prispevek analizira širšo geopolitično sliko Vzhodne Evrope in spremembe v tranzicijskem obdobju do danes kot podlago za razumevanje rusko-ukrajinske vojne. V analizi se posebej izpostavljajo značilnosti situacij, ki so na različne načine prispevale k razvoju konflikta: šibka Evropa in Evropska unija, politično razdvojena Ukrajina in slabenje Rusije. Najpomembnejšo vlogo je imela notranjepolitična situacija v Rusiji. Le-ta je leta 2014 neposredno sprožila najprej konflikte in februarja 2022 obsežno osvajalno vojno. Dalje je prikazan razvoj konfliktov v Ukrajini od pretežno etnično in ideološko motiviranih do na koncu izrazito teritorialnih in geopolitičnih.

Ključne besede: politična geografija, geopolitika, krizna območja, Ukrajina, Rusija, rusko-ukrajinska vojna

THE GEOGRAPHY OF WAR: THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

Abstract

The article analyzes the broader geopolitical dynamics of Eastern Europe and the changes during the transition period up to the present, providing a basis for understanding the Russian-Ukrainian war. The analysis highlights the key factors that contributed in various ways to the development of the conflict: a weak Europe and the European Union, a politically divided Ukraine and a weakened Russia. The most important role among them was played by the domestic political situation in Russia. This was the direct trigger for the conflicts in 2014 and, in February 2022, the large-scale

: *Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva cesta 2,
: SI-1000 Ljubljana, Slovenija
: e-pošta: jernej.zupancic@ff.uni-lj.si
: ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4491-6761>

war of conquest. The article further examines the development of the conflict in Ukraine, tracing its evolution from primarily ethnically and ideologically motivated dispute to clearly territorial and geopolitical confrontation.

Keywords: political geography, geopolitics, crisis areas, Ukraine, Russia, Russian-Ukrainian war

1 UVOD

Razlage sodobnih vojn se le redko tako razhajajo pri opisovanju razlogov, vzrokov, okoliščin in možnega epiloga, kot se to dogaja pri rusko-ukrajinski vojni. Vzhodna Evropa je široka nevtralska cona, geopolitično robni del *osrčja* (ang. *heartland*), ki mu zaradi številnih sprememb političnih meja, pretresov in spopadov v preteklosti ustreza tudi oznaka *pas črepinj* (ang. *shatter belt*). To dinamiko opisuje pojem Vmesne Evrope (Tunjić, 2003), ki je sicer teritorialno širši in zajema prostor med Baltskim, Črnim in Jadranskim morjem (Zupančič, Wendt, Ilieș, 2018). V 20. stoletju je bil ta prostor predmet strateškega tekmovanja Nemčije in Rusije ter pozneje Sovjetske zveze (Tunjić, 2004). Po razkroju socialističnega družbenega reda in s tem konca globalnega bipolarizma se je zmanjšala moč Rusije, ki predstavlja jedro osrčja. Prostor Vmesne Evrope so v tranzicijskem obdobju zajeli medetnični konflikti in lokalne vojne. Vojne na območju nekdanje Jugoslavije in Sovjetske zveze so del istega procesa v isti geopolitični coni, a različne po svojih vzrokih, poteku in posledicah.

Rusko-ukrajinska vojna je med vsemi daleč največja, najbolj zapletena po vzrokih in kontekstih in verjetno najbolj vpeta v globalno razmerje sil. Prispevek je namenjen pojasnitvi okoliščin, dejavnikov in kontekstov te večfazne vojne. Posebej izpostavljam tri ključne okoliščine: šibko Evropo, razdeljeno in zato šibko Ukrajino ter oslajeno Rusijo, ki so vsaka na svoj način botrovale prehodu iz zaostrenih odnosov v konflikt ter njegovi razširitvi. Okoliščin, kontekstov in vplivov je mnogo in različno jih razlagajo. Dejavnik je en sam: Rusija, ki je neposredno sprožila vojno. Pri tem ne zanemarjamo dejstev na globalni ravni, kot so ohranjanje moči ZDA, uveljavitev Kitajske in Indije ter vzpon geopolitičnih jeder drugega reda v široki coni *obrobja* (ang. *rimland*), ki so pripomogla k temu, da danes govorimo o multipolarizmu kot globalnem geopolitičnem stanju. Vojna v Vzhodni Evropi je na koncu vendarle vojna med osrčjem in obrobjem – ter za obvladovanje tega prostora.

Tematika je zelo obširna in zapletena. Zaradi omejenega prostora bodo natančnejše predstavljene tri predhodno izpostavljene okoliščine in potek konflikta, ostalo pa bo le na kratko omenjeno. Enako velja za področje metod in tehnik dela na področju političnogeografske analize kriznih območij ter problematiko informacij in virov. Te teme moramo v prispevku postaviti na stran. Pri presoji sedanjih geopolitičnih dimenzij in odnosov odmerjamo največjo težo strukturno-funkcijski analizi. Ta upošteva demografske, gospodarske, socialne in vojaške kriterije. Njihov skupni imenovalac

je materialno, številčno in prostorsko opredeljeno stanje. Sekundarno se upoštevajo politične odločitve, stališča, tradicije in različni družbeni diskurzi, razen v primeru neposrednih posledic določenih odločitev.

2 TEORETIČNA OZADJA: SPREMEMBE V RAZMERJU MED OSRČJEM IN OBROBJEM TER GLOBALNI MULTIPOLARIZEM

V geopolitiki postavljamo rusko-ukrajinski konflikt v kontekst več kot stoletje trajajočega tekmovanja med osrčjem in obrobjem. Svetovno politiko preveva stalna dinamika, a veliki geopolitični premiki se zgodijo redko (Parker, 1997). Taka prelomnica je bil zlom socializma v Evropi in razkroj Sovjetske zveze; ti dogodki so privedli do oslabitve Rusije (Gaidar, 2012). Verjetno so (zlasti zahodni) državniki ocenili Putinov vzpon in krepitev Rusije kot element stabilizacije (Gaiser, 2010, str. 92), pri tem pa prezrli načine uveljavljanja nove ruske politične oblasti in dogajanje na območjih nekdanjega ruskega oziroma sovjetskega vpliva (Kasparov, 2015).

Rusijo je kot jedro osrčja spremljal sloves države, ki je ni mogoče premagati. Vendar je imela dve slabosti: omejene možnosti pomorske komunikacije zaradi oddaljenih pristanišč in delne zaprtosti pomorskih poti prek črnomoškega in baltskega akvatorija ter reliefno odprtost proti gosto naseljeni in gospodarsko močni Srednji Evropi (Marshall, 2019). Za obvladovanje istega prostora, bogatega z naravnimi viri, se je potegovala konkurenčna sila – Nemčija (Mazower, 2021). Ta je poskušala Rusijo razdeliti in oslabil, tudi s podpiranjem revolucionarnih gibanj (Eiletz, Eiletz, 2001).

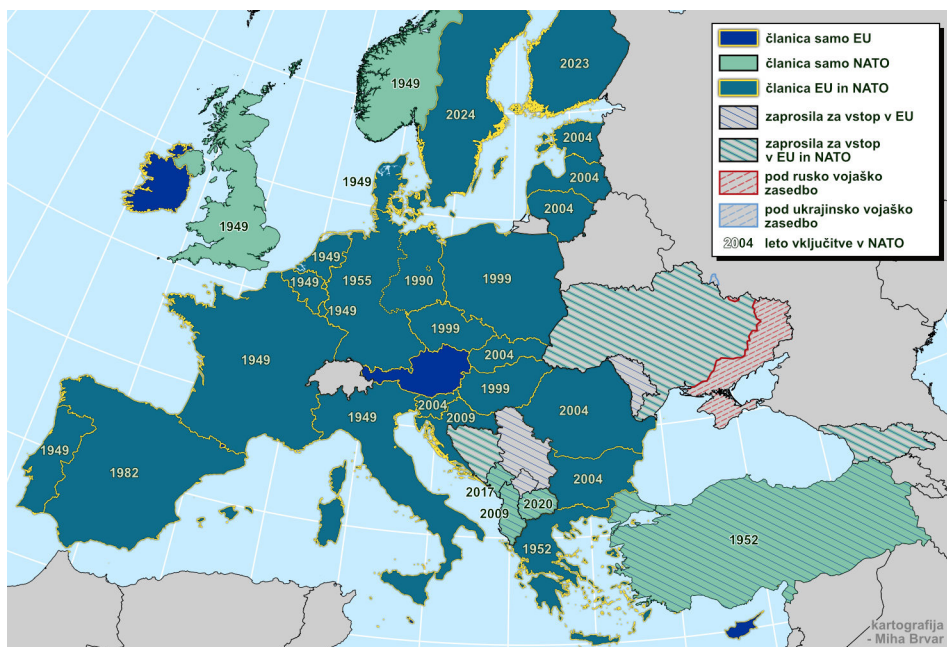
Ameriške in širše zahodne geopolitične strategije so si prizadevale zadrževati rusko moč in vpliv v okvirih osrčja. Politiko *zadrževanja* (ang. *containment*) so uresničevali z vključevanjem Italije, Grčije in Turčije v NATO na evropsko-azijskem stičišču. Tudi položaj neuvrščene socialistične Jugoslavije je dejansko preprečeval, da bi države osrčja dosegle odprte sredozemske akvatorije. V obdobju bipolarne svetovne ureditve je osrčje (Sovjetska zveza skupaj s članicami Varšavskega sporazuma) segalo globoko v Srednjo Evropo. Razširjeno osrčje so dopolnjevali sateliti v širokem pasu Afrike in Azije – države, ki so vsaj za krajši čas uvedle katero od socialističnih družbenih ureditev (Kozhanov, 2022).

S ponovno združitvijo Nemčije in oblikovanjem Evropske unije (EU) ter njeno širitvijo proti vzhodu so se razmerja v Evropi korenito spreminjala. EU ni oblikovala vojaške sile, temveč je varnostno paradigmo gradila na dveh temeljih: na krepitvi nevojaških mehanizmov (predvsem civilnih in ekonomskih politik), ki jih označujemo kot mehka moč (ang. *soft power*), ter na vključevanju v obstoječo varnostno arhitekturo severnoatlantskega zavezništva (NATO).

V dobrih dveh desetletjih sta obe evroatlantski strukturi (EU in NATO) praktično zamejili Baltik in izolirali nekdanjo ekskluzivno rusko vojaško bazo Kaliningrad. Prva

postsocialistična država, ki je postala članica NATO, je bila Vzhodna Nemčija, in sicer zaradi združitve obeh Nemčij leta 1990. Leta 1999 so sledile Madžarska, Poljska in Češka, leta 2004 pa Estonija, Latvija, Litva, Slovaška, Slovenija, Bolgarija in Romunija. S tem so vse nekdanje članice Varšavskega sporazuma postale članice EU in NATO. Leta 2009 sta se zavezništvu pridružili Albanija in Hrvaška, leta 2017 Črna gora, leta 2020 pa še Severna Makedonija. Na južnem krilu (Balkanu) so države nekdanje Jugoslavije po seriji kriz in vojn postopoma prehajale v evroatlantske povezave. Trenutno so zunaj evroatlantskih struktur le Bosna in Hercegovina, Kosovo in Srbija; pri tem sta prvi dve državi pod nadzorom mednarodnih sil in dejansko delujeta kot protektorata.

Slika 1: Oblikovanje politične karte Evrope.



S širjenjem EU in NATO se je osrčje opazno skrčilo in to v korist ruskih strateških konkurentov. Različne pobude za sodelovanje, kot na primer Partnerstvo za mir, so predstavljale okvire sodelovanja in (zlasti ekonomske) pomoči, vendar niso bile nadomestek za izgubljen položaj globalnega igralca. V Rusiji so bile vsaj štiri generacije vzgojene v duhu boja proti »zahodu« kot primarnemu sovražniku ter mesijanske vloge Rusije kot protiuteži »globalnim imperialistom« z ZDA in Veliko Britanijo na čelu (Berdjajev, 2018). Dikcije o strateškem obkoljevanju Rusije in njeni ogroženosti, ki so jih lansirali v času predsednika Putina, so v ruski družbi naletele na ugoden sprejem. Obnavljanje vojaške moči Rusije in prevzemanje vloge globalnega igralca sta postali strateška nuja in del razširjenih družbenih diskurzov v Rusiji, ki so jih sprejemali tudi

drugod. K temu je pripomogel tudi razširjen nazor, da je Rusija pač država moči, v katere interesne sfere ni primerno posegati (Kasparov, 2015). Širjenje NATO proti vzhodu naj bi bilo po teh nazorih politično izzivanje in celo strateško tveganje. Pri tem so pogosto izpostavljali Finsko, ki je svojo suverenost ohranjala s previdnim prilagajanjem vzhodni agresivni sosed. To obliko prilagajanja so imenovali *finlandizacija* (Diamond, 2019).

Razpad Sovjetske zveze je Ruse prizadel. V novih državah se je med 27 (Pan, Pfeil, 2000) in 35 milijoni (Zupančič, 2022) etničnih Rusov nenadoma znašlo v položaju etničnih manjšin. V skoraj vseh postsovjetskih državah je status ruščine nazadoval. V Ukrajini se je uveljavila težnja po okrepitvi ukrajinščine kot jezika splošne komunikacije v vsej državi, kar so v vzhodnih predelih in na Krimu (kjer je bila ruščina v prevladi) dojemali kot protirusko politiko (Kermani, 2024). Le v Belorusiji je ruščina ostala odločno v prevladi. Takšen položaj je med Rusi povečeval občutek etnične ogroženosti, ki ga je še dodatno krepila ruska propaganda. Neosovjetska nostalgija je našla široko odobravanje zlasti na perifernih območjih, ki so bila najbolj prizadeta zaradi propada rudarstva in industrije – nekdanj nosilnih gospodarskih panog. Ironično je, da je prav pomanjkljiva skrb sovjetskih oblasti za okolje in njihova nekonkurenčna gospodarska politika privedla do gospodarskega nazadovanja in degradacije okolja (Trenin, 2019). Vzhodne ukrajinske province, kjer so prebivalci večinoma govorili rusko (niso pa se vsi opredeljevali za etnične Ruse), so za svoj slab položaj krivile ukrajinske oblasti. Trdile so, da jih te sistematično zanemarjajo (Walker, 2019). Razlage o razkroju Sovjetske zveze kot geopolitični katastrofi in tragediji za Ruse (Lončar, 2022, str. 10) ter prepričanje, da je širjenje NATO proti vzhodu strateška napaka, so tlakovali pot neosovjetski nostalgiji. Ta se ni osredotočala na reševanje aktualnih gospodarskih in socialnih težav, temveč na revizionistična stremjenja po obnovi nekdanjega sovjetskega imperija (Walker, 2019, str. 146). Revizionizem se je začel kmalu po osamosvojitvi nekdanjih sovjetskih republik. Rusko politično vodstvo se ni nikoli zares sprijaznilo z razpadom Sovjetske zveze, še posebej ne s samostojno potjo Belorusije in Ukrajine. V duhu tradicij velikoruskega nacionalizma so jih preprosto označili za del Rusije (Plokh, 2023).

Medtem ko se je evropski del obrobja konsolidiral v geopolitično enotni formuli evroatlantskih struktur, je azijski del popolnoma spremenil svojo strukturo, značaj, pomen in globalni vpliv. S tem mislimo predvsem krepitev Kitajske, ki je sicer zadržala socialistično politično ureditev, na gospodarskem področju pa prevzela neoliberalni model z državnim nadzorom. To ji je omogočilo preboj v največjo produkcijsko silo na svetu (Terill, 2003). Kitajska je intenzivno razvijala svoje tehnološke kapacitete na področju računalniške tehnologije in razvoja umetne inteligence (Lee, 2019). Obenem je razvijala vojaško moč, ki temelji na tehnološko podprti armadi z močnimi letalskimi in pomorskimi silami (Gresh, 2020). Kitajske geopolitične aspiracije so sicer primarno orientirane k obvladovanju akvatorija v Južnokitajskem morju (Ortolland, Pirat, 2008) ter priključitvi Tajvana. Slednji je pomemben zaradi gospodarskih

kapacitet in razširitve kitajskih akvatorijev (Lacoste, 2009). Za dosego strateških ciljev po svetu je prodirala ekonomsko in tehnološko, kupovala pristaniške kapacitete (Lacoste, 2022), proizvodna podjetja, rodovitno zemljo in vodne vire. S strategijo »miroljubne rasti« (Kissinger, 2012, str. 509) je Kitajska postala prvovrstni mednarodni dejavnik in s tem eden od globalnih polov (Donnet, 2024). Prizadeva si za logistične povezave z evropskim delom Rusije in z EU prek Centralne Azije, kar ji zagotavlja vire in tržišča. To je znano kot *nova svilna cesta* (Frankopan, 2018). Kitajska ima svoje opcije globalnega mreženja, opredeljenega kot *pekinški konsenz oz. kitajski model* (ang. *Beijing Consensus oz. China Model*), s katerim skuša pritegniti zlasti avtorske politične elite držav Centralne in Južne Azije ter Afrike (Gaiser, 2010, str. 8).

V loku obrobja se je vzpela tudi Indija, demografsko že najmočnejša država na svetu. Tudi njen vzpon temelji na razvoju industrijskih potencialov in tehnologije. Japonska, ki je v geopolitični strukturi del *svetovnega otoka*, je te kapacitete razvila že pred desetletji (Emmott, 2009). Ob upoštevanju gospodarske krepitve Južne Koreje, Tajvana, Filipinov, Vietnama, Tajske, Malezije in Indonezije je široki prostor Vzhodne in Južne Azije postal poglavitno območje svetovne industrijske produkcije, vse bolj pa obvladuje tudi storitve in finančne tokove. Ta prostor je geopolitično neenoten in z mnogimi medsebojnimi nasprotji, a kot celota predstavlja nekoliko porazdeljen gospodarski pol sveta (Atlas der Globalisierung, 2011). Jugozahodni del azijskega loka obrobja tvorijo države islamskega kulturnega kroga, katerih skupne značilnosti so hitra demografska rast, razvoj proizvodne moči in ideologizacija religije (islama). Države moči so Pakistan, Iran, Turčija in (že v Afriki) Egipt. Vsaka na svoj način predstavlja relevantno regionalno silo (Marshall, 2019).

Svet je postal multipolaren, težišča so se premaknila v Azijo. Rusija je v tej orbiti šibkejši člen. Primat gospodarske velesile je izgubila. V strukturi ruskega izvoza imajo mesto predvsem nafta, zemeljski plin, različne rude, les in prehranski artikli (Zupančič, 2021, str. 315). Tehnološka odvisnost Rusije narašča. Med tehnološkimi proizvodi je bilo do invazije na Ukrajino pomembnejše predvsem orožje. V Evropi je imela predvsem tržišče za energente. Pomembni plinovodi in naftovodi vodijo prek ozemlja Ukrajine. Rusija se je politično in ekonomsko močnejše usmerila k Aziji, kar se označuje kot *evroazijanstvo* (Subotić, 2009). Idejo pripisujejo ruskemu geopolitiku Duginu. Zaradi revizionističnih pogledov je deležna kritik in zavračanja, na rusko politično vodstvo pa ima precejšen vpliv (Botić, 2013). Po modificirani verziji naj bi evrazijanstvo okrepilo položaj Rusije v Aziji in jo profiliralo kot povezujočo transkontinentalno državo, bolj vezano na produkcijsko močne vzhodnoazijske države kot na Evropo. Do neke mere se evroazijanstvo pokriva s kitajskimi interesi (nove svilne ceste) in mrežo držav BRICS. Da bi okrepili gospodarsko sodelovanje med državami članicami SND, so oblikovali Evrazijsko ekonomsko skupnost EURASEC.

Osrčje se je v Evropi skrčilo v korist obrobja, Rusija je šibkejša. Skupnost neodvisnih držav (dalje SND), sestavljena iz večine nekdanjih republik Sovjetske zveze, Rusiji ne prinaša ne dovolj ekonomskih koristi in ne pričakovanega geopolitičnega

vpliva. Rusiji se je uspelo tesneje povezati le z Belorusijo (Wilson, 2021), Ukrajina pa je krenila po proevropski poti. Rusije širjenje EU in NATO dejansko ni ogrožalo, zmanjševalo pa je relativno rusko strateško težo na globalni ravni. Na drugi strani je Kitajska postala globalna velesila (Münkler, 2023). Kitajska, prej razširjeni del azijskega krila obrobja, veliko bolj ustreza pojmu novega osrčja, le da je ta sedaj na vzhodu, v Aziji. S tem se je vzpostavil bipolarizem osrčja s šibkejšim ruskim in močnejšim kitajskim jedrom, ki z nadaljnjo slabitvijo Rusije (veliko bolj kot krepitevijo Kitajske) prehaja v novo osrčje, tokrat seveda Kitajsko.

Ob tem se postavljata dve ključni vprašanji: prvič, ali ima potencialno razširjena Rusija (za kar si očitno prizadeva) sploh realne možnosti zadržanja statusa globalnega igralca in drugič, ali evroazijska orientacija Rusije tej prinaša strateške koristi (krepi tradicionalno osrčje) ali pa nasprotno, le olajšuje Kitajski prevzemanje vloge novega osrčja. Zdi se, da smo bliže drugi tezi.

3 PREDMET RAZISKAVE: IZVORI IN GENEZA RUSKO-UKRAJINSKEGA KONFLIKTA

Ukrajinska nacionalna zgodovina je prepletena z avstrijsko, poljsko in rusko (Magocsi, 2010). Rusija in Ukrajina se sklicujeta na isto zgodovinsko dediščino: Kijevsko Rusijo. Zgodnjesrednjeveško fevdalno tvorbo so uničili Mongoli. Rusija je pozneje začela svojo državno pot s širitvijo Moskovske kneževine, večina današnje Ukrajine pa je postala del poljske in poljsko-litovske države. Po delitvah Poljske je območje vključila Rusija, del ukrajinskega etničnega teritorija pa je pristal v mejah habsburške Avstrije (Magocsi, 2002). Po prvi svetovni vojni je Ukrajina za krajši čas postala država, nato pa pristala v Sovjetski zvezi kot ena od republik (Gilbert, 2010). Sovjetizacija je z nasilnim urejanjem kolektivnih posesti sprožila lakoto, ki je v Ukrajini terjala več milijonov žrtev (Applebaum, 2018). Po drugi svetovni vojni je Ukrajina dobila sedanje politične meje, vključno s Krimom. Ukrajinsko jezikovno vprašanje je bilo v času Sovjetske zveze potlačeno. Neodvisnost je dosegla leta 1991, a z bremenami obsežnega zastarelega tehnološkega parka, močno onesnaženim okoljem ter problemi z vsemi sosednjimi državami. Ruščino so mnogi Ukrajinci uporabljali kot *linguo franco* v uradno multietnični državi (Sovjetski zvezi) in tudi svoji republiki, čeprav regionalno različno (Plokhyy, 2022). Osamosvojitve je omogočala jezikovno in kulturno emancipacijo, a vodila v notranje-politične diskusije, regionalno politično polarizacijo in naposled tudi v konflikt.

Odnose z Rusijo so obremenjevali travmatična zgodovinska izkušnja, jezikovno vprašanje in služnostna vprašanja zlasti na polotoku Krim. Leta 1994 je s pogodbo oddala jedrski arzenal Rusiji in 1997 dovolila uporabo pomorske baze za rusko vojsko v Sevastopolu za 20 let (Colton, 2016). Rešili so vprašanje vračanja krimskih Tatarov in vračanje zaplenjene imovine (Kermani, 2024, str. 139). Krim je zaradi svoje etnične sestave prebivalstva (Rusi, Tatari, šele nato Ukrajinci) iskal povezave z Rusijo in zahteval posebnosti in celo samostojnost.

Osamosvojitve je Ukrajincem ponudila možnosti jezikovne emancipacije. Komunikacijsko vprašanje glede rabe jezika je postajalo politično vprašanje. V jezikovni emancipaciji so videli kulturni garant ukrajinske suverenosti, podoben značaj je imela tudi razglasitev avtokefalne ukrajinske pravoslavne cerkve leta 2018 (Lončar, 2022, str. 12). Raba ukrajinščine kot nacionalnega jezika je delovala v vzhodnih provincih kot politični izziv in nasprotovanje (veliko)ruski ideji.

Drugi ukrajinski predsednik Leonid Kučma (1994–2005) je previdno balansiral med možno evropsko in že utečeno vzhodno (prorusko) politično perspektivo (Kuzio, 1998). Pri volitvah njegovega naslednika leta 2004 je zaradi suma volilne prevare prišlo do *oranžne revolucije*. Predsednik Juščenko je proevropsko usmeritev bolj izpostavil (Natek, Natek, 2006, str. 196) in pri tem naletel na notranji odpor. Ukrajina se je glede proevropske oziroma proruske smeri regionalno razdelila. Evropska perspektiva je zaradi opaznih učinkov v ukrajinskem zahodnem sosedstvu postala privlačna politična opcija. Za vzhodne regije, ki so tonile predvsem v težko socialno krizo zaradi propadanja industrije, je bila evropska perspektiva irelevantna. Perspektivo so pričakovali v ekonomsko vzpenjajoči se Rusiji.

Leta 2012 se je Ukrajina pričela pogajati o pridružitvenem sporazumu z EU. Sporazum je bil v interesu tistih članic EU, ki so bile odvisne od dobave ruskega plina prek Ukrajine (Kocsis, Tiner, 2009). Prorusko orientirani predsednik Viktor Janukovič je s sporazumom odlašal, kar so politični nasprotniki razumeli kot blokado evropske perspektive Ukrajine. Po odklonitvi že dogovorjenega sporazuma konec leta 2013 so sledili protesti, ki so dosegli vrhunec februarja 2014 (Löwis, 2023, str. 18). Po trgu dogajanja jih označujejo kot *Evromajdan* in predstavljajo ukrajinsko točka preloma. Na volitvah maja 2014 je zmagal proevropsko usmerjeni Petro Porošenko, ki je kmalu podpisal pridružitveni sporazum z EU. Zaradi znakov, da lahko Rusija vojaško intervenira, je Ukrajina iskala večjo naslonitev na EU in ZDA tudi na obrambnem področju. Večina evropskih držav je kakršenkoli sporazum med NATO in Ukrajino odklanjala (Der neue Fischer Weltalamanch, 2016, str. 472), verjetno zaradi izkušnje iz Gruzije leta 2008 (Gahrton, 2010).

Evromajdanski upor in kasnejše dogajanje je rusko politično vodstvo opredelilo kot državni udar. V politični diskurz sta vstopili dve tezi, ki še danes spremljata krizno dogajanje v Ukrajini. Prva govori o tujem (ameriškem) vmešavanju z namenom škodovanja Rusiji. Druga govori o vzponu fašizma v Ukrajini. Ruska politika rešitev obeh vidi v obliki vojaške intervencije (Ploky, 2023). Ruska дума je odobrila vojaško intervencijo v Ukrajini. Na Krimu je bilo sproženih več lokalnih incidentov (Ploky, 2023). Sredi marca je ruska vojska v celoti nadzirala Krim. Organizirali so referendum (16. marca 2014), 17. marca 2014 razglasili neodvisnost in takoj nato zaprosili za priključitev k Rusiji. 18. marca 2014 je Krim uradno postal sestavni del Ruske federacije s statusom avtonomne republike. Aneksija Krima je skupaj z upori v vzhodnih delih Ukrajine rezultirala v »ukrajinski« krizi (Zupančič, 2014).

Aneksija Krima je po svetu izzvala ostre proteste. Rusija je prejela sveženj gospodarskih sankcij, a ne posebej strogih. Zadržan nastop zoper rusko aneksijo Krima je položaj predsednika Putina v Rusiji okrepil in morda spodbudil k ostrejšim nastopom v Ukrajini. Sledili so spodbujeni upori v vzhodnih provincah Lugansk in Doneck. Separatisti so oblikovali dve ljudski republiki, ki skupaj s Krimom predstavljajo politično-teritorialno fragmentacijo državnega prostora (Walker, 2019, str. 268). Ukrajinske sile proti upornikom, ki jih je vojaško podpirala Rusija, niso bile uspešne. V naslednjih letih se je črta spopadov nekako ustalila (Papin, Tertrais, 2022, str. 57). Avgusta 2014 je bil sklenjen sporazum v Minsku, ki je določal prekinitev spopadov, oddajo in umik težkega orožja od črte spopadov za vsaj 30 km, napotitev mirovnih opazovalcev na območja spopadov in izvedbo lokalnih volitev pod nadzorom mednarodnih opazovalcev. Pozneje (6. 2. 2015) so dodali še nove zahteve, kar se označuje kot Sporazum v Minsku II (Der neue Fischer Weltalmanach 2016, str. 475). Sporazum v praksi ni nikoli zaživel. Poleg mirovnih pobud je sporazum dejansko postavljal uporniški provinci zunaj ukrajinske uprave. Ukrajina je bila od pomladi 2014 dejansko že v stanju državljanske vojne in obenem v hibridni in asimetrični vojni z Rusijo, sploh pa po zaplembi treh vojaških ladij leta 2018. Državljska vojna je postajala za Ukrajino demografsko in ekonomsko draga izkušnja (Marchand, 2022, str. 71). Obstajala so tveganja za širjenje konflikta v Odeso in paradržavo Transnistrijo v sosednji Moldaviji (Nérard, Rey, 2023, str. 83). Ukrajina je v naslednjih letih z britansko in ameriško pomočjo modernizirala vojsko. Med možnosti urejanja razmer v uporniških pokrajinah so postavljali tudi rešitve z vojaško silo. Takšno stanje je dejansko blokiralo ukrajinske možnosti za vključitev v EU, še bolj pa v NATO. Januarja 2022 je Rusija priznala samostojnost Donecke in Luganske narodne republike (Lončar, 2022, str. 12). Ukrajina je bila s tem tudi formalno fragmentirana.

4 ANALIZA OKOLIŠČIN IN DEJAVNIKOV KONFLIKTA

V tem poglavju skušamo opredeliti možni vpliv treh okoliščin, ki so posredno in neposredno učinkovale na rusko odločitev za obsežno vojno. To so razmere v Ukrajini, Rusiji in v Evropi.

4.1 Šibka Ukrajina

Razhajanja o okvirni smeri političnega razvoja in makroregionalni umestitvi so za vsako državo dramatična. Ukrajinci z evropsko vizijo so morali le-to šele oblikovati, ker dotlej z EU niso imeli praktično nikakršnih izkušenj. Za to so potrebni veliki premiki v organizaciji in miselnosti ukrajinske družbe. Proevropska smer je implicitno vsebovala tudi pričakovano zaostritev z Rusijo, kar je avtomatično odvrčalo del prebivalstva. Zaradi zagotavljanja varnosti in miru je predstavljala vključitev v NATO še pomembnejšo opcijo. Realno je morala računati na neprivlačnost ukrajinskega vstopa v EU s strani nekaterih članic, ker EU ne potrebuje ukrajinske hrane in zlasti manj

Slika 2: Politične meje in delitve na ozemlju Ukrajine.



bogate članice nimajo interesa pridobiti novo veliko neto porabnico pomoči. Zaradi socialnih in jezikovno-kulturnih razlogov so vzhodni predeli Ukrajine verjetno manj motivirani za evropsko perspektivo. Ukrajina je zatekla tehnološko močno zastarel industrijski park, vezan na nekdanje sovjetsko tržišče, in logistične povezave predvsem z Rusijo. Reforme v upravi, politiki in gospodarstvu so potekale počasi, marsikje so se ohranile navade in strukture iz sovjetskega obdobja, veliko breme je bila sistemsko razširjena korupcija. Državljeni z državo niso bili posebej zadovoljni in to prvenstveno zaradi socialnih razlogov (Yekelchuk, 2020). Nostalgичno oziranje v socialistično (domnevno socialno stabilno) preteklost je postopoma ustvarjalo upornike v regijah, ki so bile za nameček še večidel rusko govoreče (Walker, 2019, str. 140). Tehnološko v severozahodnih delih Ukrajine sicer niso bili na boljšem, vendar so manjši industrijski obrati izkazali večjo prožnost.

Nasprotno je prorуска opcija iskala povezave z Rusijo, računajoč na tradicijo protiameriških stališč. Ideološki kliše je bil učinkovit (Walker, 2019, str. 147), ker je bil obenem motiviran tudi jezikovno oziroma etnično. Diskurz o kulturni grožnji za Ruse in rusko govoreče je padel na plodna tla (Belton, 2020). Ruski agenti so bili zaslužni za več sproženih konfliktov (D'Anieri, 2019, str. 179–190). V Rusiji so videli ekonomsko zmogljivo državo, ki je vrnila nekatere oblike ekonomskega intervencionizma, sicer značilnega za sovjetsko obdobje (v sicer drugačnih okoliščinah).

Razdvojena, razdeljena in fragmentirana država je bila šibkejša, kar je potencialnega agresorja (Rusijo) stimuliralo k nadaljnjim pritiskom. Samo po sebi to ne vodi nujno k odločitvi za vojaški poseg. Za to je bil bolj merodajen drugi razlog: skrb Rusije za ruske manjšine. Na območjih vzhodnih uporniških provinc se je utrjeval občutek zapuščenosti tudi z ruske strani. Veliko prebivalcev je zapustilo območje in se selilo v Rusijo in drugam (Lončar, 2022, str. 12). Uporniki so pričakovali ne le nadaljevanje podpore, temveč intervencijo. Rusije je postala ujetnica predhodnega delovanja.

4.2 Šibka Evropa

Teza o šibki Evropi se naslanja na slabenje njene relativne ekonomske, vojaške in demografske moči. Razvoj EU je temeljil na preobrazbi EGS v EU in širjenje zveze na nove države, s tem da sprejmejo skupne (zahodnoevropske) standarde, merila in norme (Neal, 2007). Evropi naj bi to zagotavljalo mir in globalno konkurenčnost. Heterogena družba se je kmalu soočila z izzivi, kako tako veliko in raznoliko Evropo upravljati. V praksi so se pokazali številni problemi preadministriranosti, medregionalnih razlik in tudi korupcije (Craig, Elliot, 2012). Politične rešitve kriz na Balkanu (posebej Kosovu), nenačelnosti pri urejanju odnosov med članicami in številne kompromise na področju energetske in okoljske politike (Ashton, 2023, str. 2) so v Rusiji doživljali kot neke vrste strateško razočaranje in kot dokaz moralne zavoženosti zahodnih družb. Rusiji to sicer ni prineslo škode, povečalo pa je nezaupanje.

Koncepte varnosti so prepustili že obstoječi varnostni arhitekturi – zvezi NATO. Sedaj so več stavili na mehko silo (angl. *soft power*). Nazor, da je mogoče varnost namesto z vojaškim ravnesjem doseči z dialogom, socialnimi in ekonomskimi sredstvi, lahko imenujemo idealpolitika, nasproti realpolitike, ki poudarja pomen vojaške komponente v odnosih med državami; pri tem ni nujno, da jo tudi hitro uporabi. Članice so pričele zmanjševati obrambne proračune, kar je postopoma vodilo do skromnejših sil v celoti ter stanja, ko članice NATO ne razpolagajo z zadostnimi silami za adekvatno odvrčanje nevarnosti napadov, hkrati pa se je organizacija širila tudi na območja, ki so jih isti predstavniki razumeli kot rusko interesno sfero. Članice so prezrle, da je Rusija ves čas ohranjala realpolitični diskurz, bila naslonjena na hladno-vojno logiko in to izkazovala s krepitvijo vojaške moči.

V zadnjih dveh desetletjih so Evropo prizadele tri velike preizkušnje: velika finančna kriza (2008), evropska migracijska kriza (2015) in pandemija covida-19 (2020). Bile so izziv za enotnost EU in delovanje skupnih evropskih politik. Vse tri preizkušnje so prispevale k določeni polarizaciji in vsaj posredno k oslabitvi EU kot celote. Podoben učinek razdvajanja je imel tudi začetek odprte krize v Ukrajini leta 2014, kar je bilo povezano z različnim odnosom posameznih članic do gospodarskega sodelovanja z Rusijo, predvsem oskrbe z ruskim plinom. Odnos do Rusije je pričel deliti Evropo (Samardžić, 2019) in to kljub svarilom pred naraščajočo rusko vojaško močjo ter dejstvom, da je Rusija že nekajkrat uporabila vojaško silo za doseganje političnih

ciljev. Tako stanje so označili kot *vrnitev realpolitike* (Almqvist, Linklater, 2017, str. 207–212). Nekatere države so rusko početje tolerirale zaradi parcialnih koristi, na primer zaradi oskrbe z zemeljskim plinom. V evropskih državah se je okrepila struja političnih ideologij na skrajni levi in desni strani političnega pola, ki vzdržujejo precej razumevanja do ruske agresije v Ukrajini še sedaj.

Glede tega, ali je širjenje NATO proti vzhodu delovalo kot izzivanje ruskega vojaškega odgovora, so mnenja različna, veliko argumentov za to pa ni. Forsiranje mehke moči, ki ne predvideva obsežne vojaške infrastrukture, niti obsežnega vojaško-industrijskega kompleksa kot podpore obrambnim strukturam, ne potrjuje agresivne politike Evrope do Rusije. Sorazmerno jasni znaki krepitve vojaške moči Rusije kot predpogoja obnovitve vloge velesile v multipolarnem svetu ter vojaški način reševanja odnosov v sferi postsovjetskega sveta bi morali signalizirati nevarnost. Ker je niso, je bilo lahko razumeti vojaško vse šibkejšo Evropo z zvezo NATO kot stanje, ki Rusiji dovoljuje določene mere agresije, sploh če se slednja zanaša na jedrsko grožnjo. Evropa je z deindustrializacijo zmanjšala tudi tiste industrijske kapacitete, ki omogočajo izdelavo orožja in tehnike za obrambne namene.

4.3 Šibka Rusija

Teza o šibki Rusiji kot vsaj posrednem razlogu za odločitev o vojaškem načinu reševanja političnih zadev se zdi presenetljiva, a le na prvi pogled. Vojna mobilizira in čeprav vodi prek povečanih izdatkov ter žrtev, je lahko motiv, da bi njen izid prinesel okrepitev moči države. Rusija ima s tem kar nekaj izkušenj. Drugi izraz šibkosti je precenjevanje moči lastnih vojaških kapacitet. Po obeh razlagah naj bi učinkovita demonstracija vojaške sile ustvarila vtis moči. Zdi se, da sta v primeru rusko-ukrajinskega konflikta sinhrono učinkovali obe. S spodbujanjem uporov in nastankom uporniških ozemelj je Rusija Ukrajino mednarodno oslabil in ob upoštevanju še drugih kontekstov potisnila v položaj nezmožnosti za integracijo. Po drugi strani pa bi zavzetje celotnega ukrajinskega ozemlja Rusijo ozemeljsko, demografsko in gospodarsko okrepilo. Ker imajo po velikoruskih nazorih Ukrajince za Ruse, bi uspeh vojaške kampanje leta 2022 zadostil tudi razširjenemu pričakovanju ruskega nacionalizma po združitvi vseh Rusov. Nasprotno je stanje, ko so številni Rusi v položaju manjšin, dokaz slabosti Rusije.

Ruska federacija je naslednica ruskega oziroma sovjetskega imperija v vsem, vključno s politično mentaliteto. Po razkroju Sovjetske zveze so kmalu pragmatično kalkulirali o naslednjem »zbiranju ruske zemlje« (Yekelchuk, 2020). Številčne ruske manjšine so posledica rusifikacijske politike z naseljevanjem Rusov na različna območja Sovjetske zveze in načrtne etnične diverzifikacije zveznih enot (Kappeler, 1992); tako politiko so uradno šteli za sovjetizacijo sovjetske družbe (Nérard, Rey, 2023, str. 57).

Rusija je podedovala vse ekonomske slabosti bivše Sovjetske zveze vključno z obsežnim, a neučinkovitim industrijskim parkom. Zadržala je zdaleč največji delež sovjetske vojske in vse jedrske konice (največ na svetu). Obubožana država vojaške infrastrukture v prvem desetletju ni uspela ne reformirati ne vzdrževati. Putinova restavracija vojaške moči je vsaj deloma odpravljala zatečene slabosti, z modernizacijo pa skušala ustvarjati vtis vojaške moči. Kljub izdatnim vlaganjem ta ni bila posebej uspešna. Sčasoma je postal glavni problem ruske vojske pomanjkanje človeških resursov.

Zahvaljujoč nekaterim reformam Putinove administracije je rusko gospodarstvo po letu 2000 doživelo določen preobrat in strukturno spremembo. V izvozu so pričeli vse bolj prevladovati surovine in energetski viri, industrijski izdelki pa so bili večidel za domačo potrošnjo. Zlasti nafta in plina sta polnila državni proračun, trgovanje z njimi je favoriziralo ozek sloj zelo bogatih, medtem ko so bili sinergetski učinki na rusko družbo skromni. Dvig ruskega gospodarstva je vrnil del zaupanja v državo, a je obenem pomenil tudi zasuk nazaj k avtoritarnemu načinu upravljanja.

Posebno mesto v Rusiji ima nekdanja tajna služba (KGB); to je na široko razpreden sloj, ki je zaradi posedovanja različnih informacij o državljanih le-te enostavno nadziral in tudi usmerjal (Belton, 2020). Del je šel v organiziran kriminal, del v različne varnostne agencije, prisotne malodane po vsem svetu (Galeotti, 2019). Ta struktura ni opustila vizije močne Rusije (Tsygankov, 2014) ter ideje o ponovni združitvi vsaj vseh slovanskih republik. Ideja je služila (veliko)ruskemu nacionalizmu. Te strukture niso opustile hladnovojne logike (Hildermeier, 2023), ideološko utemeljene na sovražstvu do ZDA in zahodnega sveta, ne glede na to, ali so ga opravičevali z angleškim imperializmom ali ameriškim globalnim intervencionizmom ali pa nemško nacistično zgodovino. Zato je bilo enostavno prepričevati rusko javnost o ogroženosti Rusije.

Bolj ko je postajala Rusija avtoritarna, bolj je bilo evroazijanstvo privlačno za njeno politično elito, posledično pa so se zmanjševale možnosti sodelovanja z EU (Subotić, 2004). Poglavitna partnerica evroazijske usmeritve je postala Kitajska. Da bi Rusija lahko parirala v tej družbi, potrebuje sorazmerno ekonomsko, vojaško in demografsko moč. Ruske »rezerve« na tem področju pa so videli predvsem v Ukrajini in Belorusiji. Rusko interesno območje je bil tudi Balkan (Avijucki, 2009, str. 47), od koder pa so Rusijo izrinili (Achcar, 2023, str. 45). Rusija je kosovski primer leta 2014 na svoj način uporabila za aneksijo Krima (Ashton, 2023).

Zaradi ustavne moči in posedovanja vezi s tajnimi službami je izjemno pomembna figura predsednik Ruske federacije. Putinova moč je utemeljena še na sorazmerno uspešnem reformnem delovanju iz prvega obdobja, ki mu je prineslo družbeni ugled, skoraj popolni podreditvi medijev in prav tako podreditvi oligarhov. Priznavanje v mednarodnem okolju so mu dali – morda neprevidno in tudi nekritično – tuji državniki (Kasparov, 2015).

5 RUSKO-UKRAJINSKA VOJNA: POTEK IN POSLEDICE

Rusko-ukrajinsko vojno lahko razdelimo na dve fazi: prva od pomladi 2014 do februarja 2022 in druga od februarja 2022 dalje. V tem poglavju je prikazan razvoj dogodkov druge, intenzivnejše faze vojne¹. Vojaške operacije so imele daljšo predpripravo jeseni 2021 z velikimi vojaškimi vajami, a je Rusija namero napada zanikala. Ruski predsednik Putin je javnost obvestil o »posebni vojaški operaciji« v zgodnjih jutranjih urah 24. februarja 2022. Ruska vojska je napadla celotno ozemlje Ukrajine po zraku, vodi in kopnem, očitno računajoč na presenečenje in paralizacijo ob močnem vojaškem napadu, morda tudi glede na izkušnjo hitre osvojitve Krima leta 2014 (Plokhyy, 2023).

Napad na Kijev in načrt zasedbe letališča, energetskega vozlišč ter zajetja ukrajinskega političnega vodstva se ni posrečil. Napade je ukrajinska obramba zavrnila. V naslednjih dveh mesecih so napadalci zavzeli območje med Černigivom in Sumijem severno od reke Desne, segli po širokem koridorju od Sumija proti Kijevu in zavzeli obmejni pas vzdolž celotne meje od Belorusije na severu do Luganska na jugovzhodu. Do konca aprila 2022 so zasedli blizu petine ukrajinskega teritorija (okrog 120.000 km²), osvojili Herson in do 20. maja 2022 tudi Mariupol ter povezali celoten južni sektor (Chinoy, Singh, Chadha, 2024).

Ukrajinska vojska se je sprva postopno umikala, od konca marca 2022 dalje pa prevzela pobudo na več kot 1200 km dolgi liniji spopadov. Zaradi pritiskov in lastnih slabosti so se ruske sile na severnem sektorju med belorusko mejo in Luganskom morale do junija umakniti. Ukrajinci so poleti in jeseni nadaljevali s prodorom proti Hersonu in Mokolajivu, da bi preprečili napade proti Odesi. Septembra so s presenečenjem osvobodili vzhodne predele pri Harkovu, 11. novembra pa še mesto Herson. Ukrajinske sile so večkrat napadle tudi ruske pomorske cilje in potopile več ladij.

Pozimi 2022 in 2023 je sledila nova ruska ofenziva, za katero je značilno počasno napredovanje, rovski način bojevanja in velika materialna škoda. Osvojeni teritoriji so bili praktično uničeni in nenaseljeni. Značilni so bili spopadi za mesta z železniškimi vozlišči. Vojna se je spremenila v vojno izčrpavanja in uničevanja, kar se je nadaljevalo v 2024 in po drugem letu vojne utrjevalo vtis čakanja na učinke, ki bi jih eni ali drugi strani ponudile mednarodne situacije. Poleti 2024 je Ukrajina presenetila z napadom in zavzetjem dela ruskega teritorija v regiji Belgorod, hkrati je začela z zračnimi napadi na cilje globoko v notranjosti Rusije, vse do Moskve.

Ruska vojska se je kljub absolutni oklepni in zračni premoči soočila z večjim ukrajinskim odporom, izrabo poznavanja terena ter taktičnim prilagajanjem v asimetričnem spopadu. Velik dejavnik so bile razdalje in navezanost transporta predvsem na železnico in utrjene ceste. Dolge transportne konvoje je bilo težko prikriti, prav tako

1 Poglavje sloni na treh osnovnih virih. Prvi je spletna enciklopedija Wikipedia (2024) – osnovno geslo Russian invasion on Ukraine ter z njim povezana podgesla. Geslo in podgesla se sproti dopolnjujejo s pomočjo različnih virov informacij. Drugi vir je spletna stran medijske hiše BBC (2024), kjer se dnevno objavljajo informacije o stanju na bojišču. Tretji vir je spletna stran Inštituta za proučevanje vojne (ang. Institute for the Study of War) (ISW, 2024).

pa tudi skladišča orožja, streliva, tehnike in sanitete. Vse te linije in točke so postale tarče ukrajinskih napadov. Pozneje so v boj vse bolj vključevali drone.

Za uspešno obrambo je bila odločilna tudi tuja pomoč. Sicer količinsko omejene pošiljke orožja, streliva in opreme so Ukrajini omogočile obrambo, pomembna pa je bila tudi moralna podpora. Mnoge države so bile zaradi ruskih groženj v začetku zelo zadržane pri pošiljanju vojaške pomoči. Ukrajinci so nekatera sredstva, zaščitni material, strelivo in tudi orožje pričeli izdelovati sami. Obnovitev nekoč mogočne oboroževalne industrije, produkcija brezpilotnih letalnikov, prilagajanje rovskega bojevanja in pravočasna oskrba s klasičnimi topovskimi izstrelki in pehotnim orožjem so postali ključ do relativno učinkovite obrambe (Chinoy, Singh, Chadha, 2024).

Rusko-ukrajinska vojna izstopa po izjemni uničevalnosti. Območje kmetijsko ugodnih rodovitnih črnih prsti na podeželju in rudarsko-industrijske pokrajine, prepredene z infrastrukturo, je uničeno. Precejšnjo škodo so utrpela mesta globoko v zaledju zaradi letalskih in raketnih napadov. Mesta z dalj časa trajajočo obrambo, kot so Mariupol, Kahivka, Bahmut, Kupjansk, Lisičansk, Slavjansk in druga, so uničena skoraj v celoti. Poškodovane so energetska infrastruktura, rečne akumulacije in namakalne naprave. Veliko težavo predstavljajo na široko raztresena eksplozivna telesa in minska polja. Največjo grožnjo za bistveno širši regionalni okvir predstavljajo namerne ruske poškodbe nuklearnih elektrarn (Der neue Kosmos Weltalmanach ..., 2024). Mnoge ceste, železniške proge, mostovi, postaje, vozlišča, letališča z napravami in pristajalnimi stezami v Ukrajini so poškodovani. Mnoge storitve delujejo okrnjeno, so skromnejše ali sploh izostanejo. Določene proizvodne verige imajo oteženo dobavo, transport in prodajo, manj je investicij. Pridelava hrane je upadla zaradi poškodovane infrastrukture, pomanjkanja goriva in delovne sile. Ukrajina je kot velik izvoznik hrane odvisna od pravočasne prodaje, ruska mornarica je ovirala, zasegla tovarne ladje in potopila nekaj plovil. Težave so v vse večjem nezaupanju trga zaradi groženj s kemično ali celo jedrsko kontaminacijo.

Rusija je imela sprva neposredno škodo le zaradi velikih izgub vojaške tehnike in ljudi. Sčasoma naraščajo tudi posredne škode zaradi napadov na infrastrukturo globoko v zaledju. Vojna pritiska na gospodarstvo. Rusko gospodarstvo je moralo temeljito rekonstruirati delo številnih panog, da bi se izognilo škodam zaradi gospodarskih sankcij. Te so bile zdaleč najmočnejši ekonomski ukrep proti eni državi v času po drugi svetovni vojni. Ukrepi na rusko politiko niso učinkovali, gospodarsko pa so jo prizadeli, a mnogo manj kot so pričakovali (Borozna, Kochtchereeva, 2024). Vrsta držav, zlasti v manj razvitem delu sveta, sankcij ni podprla, deloma pa so se jim izogibale tudi evropske države (Plokhly, 2023). Od pomladi 2024 dalje je Rusija prešla na vojno ekonomijo, s katero skuša reševati zadrege z orožjem, strelivom in opremo.

Vojna je do sedaj zahtevala zanesljivo nad 100.000 neposrednih žrtev (mrtvi, ranjeni, trajni invalidi) na vsaki strani, navajajo pa se tudi višje številke, tja do okrog 130.000 (Sinoy, Singh, Chadha, 2024). Del žrtev je prikrit, zlasti zaradi poslabšane kakovosti življenja in s tem povezanih zdravstvenih težav, naraščajo psihološke težave,

ovirano je izobraževanje in delo. Dalj časa trajajoče družbene krize vplivajo na povečano umrljivost, delovno (ne)sposobnost in nižjo rodnost. Ukrajino je po ocenah zapustilo okrog 8 milijonov beguncev. Zatekli so se v bližnje evropske države, nekaj še v Turčijo in Rusijo. Vsaj še toliko je notranje razseljenih oseb, ki so razseljene na območju srednje in zahodne Ukrajine. Po nekaterih ocenah je število prebivalcev do sredine leta 2023 upadlo s predvojnih 43,5 milijona na okrog 36,7 milijona (Der neue Kosmos Weltatmanach ..., 2024). Iz Rusije je trajno ali začasno emigriralo blizu milijona mladih ljudi, večidel kvalificiranih strokovnjakov.

Slika 3: Ukrajinsko bojišče konec leta 2024.



6 EPILOGI

Rusko-ukrajinska vojna traja že več kot desetletje. Zaključuje se tretje leto druge, splošne in bolj intenzivne faze, vendar ji ni videti konca. Postala je vojna izčrpavanja in čakanja na ugodne geopolitične okoliščine, ki naj bi bile eni ali drugi strani bolj v prid. Vojna je s svojim potekom, zahtevami in posledicami razgalila slabosti evropske kolektivne varnosti in pripravljenosti na tako velike izzive. Čeprav je agresija jasna, mednarodna skupnost (ZN) ni enotna. Nasprotno, polarizirala se je. Ker istočasno poteka tudi vojna v Palestini, bistveno dalj časa trajajoča in bolj intenzivna kot doslej znane, je umesten premislek o tem, kako velika so tveganja, da regionalni spopadi

preidejo v globalne. Ključno vprašanje je, kako te vojne zaključiti in ali so obstoječi mednarodni mehanizmi za to (še) ustrezni.

Vojna v Vzhodni Evropi dokazuje nevrvalgičnost robne cone, kjer prav spopad odloča, ali bo območje sodilo v osrčje ali v obrobje. Rusija je nedvomno oslabela in malo je možnosti (celo ob vojaški prevladi), da bi lahko suvereno igrala vlogo enega glavnih svetovnih igralcev. Vojaška moč sama ne zadošča, primernih ekonomskih in demografskih kapacitet pa Rusija nima več. V multipolarnem svetu je prišlo do preobrata. Vlogo osrčja sedaj veliko bolj očitno predstavlja Kitajska spričo svoje ekonomske moči. Kot tradicionalna kopenska sila v širokem azijskem loku obrobja pa je zaradi prevzema moči in povezav, ki jih tvori zlasti proti notranjosti Azije, dejansko postala drugo osrčje.

Ali bo Ukrajina postala del evropskega loka obrobja ali pa ji sledi usoda ponovne reintegracije v ruske okvire, je odvisno od izida te vojne in tudi od konceptov umirjanja, ki jih bo morda treba na globalni ravni organizirati na novo. V vsakem primeru je in bo ukrajinsko ozemlje širok »*frontier*«. Evropska prihodnost Ukrajine zagotavlja večjo varnost tudi EU (in NATO), vendar ne brez korenitejših sprememb varnostnih konceptov nacionalne in kolektivne varnosti.

Zahvala

Članek je rezultat raziskovalnega dela, ki je deloma potekalo v okviru programa Trajnostni regionalni razvoj Slovenije (P6-0229), ki ga financira Javna agencija za znanstveno-raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Literatura in viri

- Achcar, G., 2023. The new cold war. The United States, Russia and China from Kosovo to Ukraine. London: The Westbourne Press.
- Almquist, K., Linklater, A. (ur.), 2017. The return of geopolitics: A global quest for the right side of history. Stockholm: Bokförlaget Stolpe.
- Applebaum, A., 2018. The red famine: The Stalin's war on Ukraine. London: Penguin Books.
- Ashton, C., 2023. And then what. Despatches from the heart of 21st century diplomacy, from Kosovo to Kyiv. London: Elliot & Thompson.
- Åslund, A., 2019. Russia's crony capitalism. The path from market economy to kleptocracy. New Haven in London: Yale University Press.
- Atlas der Globalisierung. 2011. Frankfurt am Main: Le monde diplomatique in TAZ Verlag.
- Avijucki, V., 2009. Kontinentalne geopolitike. Svet u XXI veku. Beograd: CLIO.
- BBC, 2024. Ukraine in maps: Tracking the war with Russia, 2022–2024. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682> (citirano: 12. 10. 2024).
- Belton, C., 2020. Putin's People: How the KGB took back Russia and then took on the West. New York: Harper Collins Publishers.

- Berdjajev, N. A., 2018. *Izviri in smisel ruskega komunizma*. Ljubljana: Založba Družina.
- Borozna, A., Kochtchereeva, L.V., 2024. *War by other means: Western sanctions on Russia and Moscow's response*. New York: Palgrave Macmillan.
- Botić, J., 2013. Vmesna Evropa v očeh Cohena in Dugina. *Dela*, 40, str. 163–178, DOI: 10.4312/dela.40.163-178.
- Chinoy, S. R., Singh, A. K., Chadha, V. (ur.), 2024. *Ukraine war: Military perspectives and strategic reflections*. New Delhi: Pentagon Press.
- Colton, T. J., 2016. *Russia. What everyone needs to know*. Oxford: Oxford University Press.
- Craig, D., Elliot, M., 2012. *Ukradena Evropa*. Mengeš: Cicero.
- D'Anieri, P., 2019. *Ukraine and Russia: From civilized divorce to uncivil war*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Der neue Kosmos Weltalamanach & Atlas 2025. 2024. *Daten. Fakten. Karten*. Stuttgart: Kosmos.
- Der neue Fischer Weltalamanach. 2016. Frankfurt am Main: Fischer Verlag.
- Diamond, J., 2019. *Pretres. Prelomne točke držav v krizi*. Tržič: Učila International.
- Donnet, P-A., 2024. *China. The super predator. A challenge for the planet*. Alresford: John Hunt Publishing.
- Eiletz, S., Eiletz, M., 2001. *Zgodovina neke kolaboracije: boljševiki in Nemci 1914–1918*. Celovec: Mohorjeva.
- Emmott, B., 2009. *Rivals. How the power struggle between China, India and Japan will shape our next decade*. London: Penguin Books.
- Frankopan, P., 2018. *The new silk roads: The present and future of the world*. London: Bloomsbury Publishing.
- Gahrton, P., 2010. *Georgia. Pawn in the new great game*. London: Pluto Press.
- Gaidar, Y., 2012. *Russia: A long view*. Cambridge: The MIT Press. DOI: 10.7551/mitpress/8605.001.0001.
- Gaiser, L., 2010. *Geopolitika. Dinamika mednarodne politike v XXI. stoletju*. Radovljica: Didakta.
- Galeotti, M., 2019. *The Vory. Russia's super Mafia*. New Haven in London: Yale University Press.
- Gilbert, M., 2010. *The Routledge atlas of Russian history (4th edition)*. London: Routledge.
- Gresh, G. F., 2020. *To rule Eurasia's waves: The new great power competition at sea*. New Haven: Yale University Press.
- Hildermeier, M., 2023. *Die rückständige Großmacht. Russland und der Westen*. München: C.H. Beck Verlag.
- ISW [Institute for the Study of War], 2024. *Understanding war*. URL: <https://www.understandingwar.org/> (citirano 16. 10. 2024).

- Kappeler, A., 1992. Rußland als Vielvölkerreich. Entstehung, Geschichte, Zerfall. München: Verlag C. H. Beck.
- Kasparov, G., 2015. Zima prihaja. Zakaj je treba ustaviti Vladimirja Putina in sovražnike svobodnega sveta. Tržič: Učila International.
- Kermani, N., 2024. Ob jarkih. Potovanje čez Vzhodno Evropo do Isfahana. Novo mesto: Založba Goga.
- Kissinger, H., 2012. On China. London: Penguin Books.
- Kocsis, K., Tiner T., 2009. Geopolitics of pipelines and Eastern Europe with special regard to Hungary. Hungarian Geographical Bulletin, 58, 1, str. 46–67.
- Kozhanov, N. (ur.), 2022. Russian foreign policy towards the Middle East. New trends, old traditions. London: Hurst & Company.
- Kuzio, T., 1998. Contemporary Ukraine. Dynamics of post-Soviet transformation. New York: Armonk, M. E. Sharpe.
- Lacoste, Y., 2009. Géopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui. Paris: Larousse.
- Lacoste, Y., 2022. Atlas Géopolitique. Pour comprendre le monde d'aujourd'hui. Paris: Larousse.
- Lee, K., 2019. Velesili umetne inteligence. Kitajska, Silicijeva dolina in novi svetovni red. Ljubljana: UMCO.
- Lončar, J., 2022. Ukrajinsko-ruski sukob i odgovor Evropske unije. Geografski horizont, 68, 2, str. 7–16.
- Löwis, S., 2023. Der russische Krieg gegen die Ukraine. Geographische Rundschau, 75, 9, str. 14–19.
- Magocsi, P. R., 2002. Historical atlas of Central Europe: from the early fifth century to the present. Seattle: University of Washington.
- Magocsi, P. R., 2010. A history of Ukraine. The land and its people. Toronto: University of Toronto Press.
- Marchand, P., 2022. Atlas géopolitique de la Russie. Paris: Autrement.
- Marshall, T., 2019. Ujetniki geografije. Deset zemljevidov, ki povedo vse, kar moramo vedeti o globalni politiki. Tržič: Učila International.
- Mazower, M., 2021. Hitlerjev imperij. Nacistična vladavina v okupirani Evropi. Ljubljana: Beletrina.
- Münkler, H., 2023. Welt in Aufruhr. Die Ordnung der Mächte im 21. Jahrhundert. Berlin: Rowohlt.
- Natek, K., Natek, M., 2006. Države sveta. Narava, prebivalstvo, državna ureditev, zgodovina, gospodarstvo, znamenitosti. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Neal, L., 2007. The economics of Europe and the European Union. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nérard, F-X., Rey, M-P., 2024. Atlas historique de la Russie. D'Ivan III. à Vladimir Poutine. Troisième édition. Paris: Autrement.
- Ortolland, D., Pirat, J. P., 2008. Atlas géopolitique des espaces maritimes. Frontières, énergie, transports, piraterie, pêche et environnement. Paris: Éditions TECHNIP.

- Pan, C., Pfeil, S. B., 2000. *Die Volksgruppen in Europa. Ein Handbuch*. Wien: Braumüller Verlag.
- Papin, D., Tertrais, B., 2022. *Atlas der Unordnung. 60 Karten übersichtbare, unsichtbare und sonderbare Grenzen*. Leipzig: WBG Thesis.
- Parker, G., 1997. *Zahodna geopolitična misel v dvajsetem stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Plokh, S., 2022. *Vrata Evrope. Zgodovina Ukrajine*. Ljubljana: UMCO.
- Plokh, S., 2023. *The Russo-Ukrainian War*. London: Penguin Random House.
- Samardžić, N., 2022. *Druga hladna vojna – Zahod in Rusija 1999–2019*. Mengeš: Cicero.
- Subotić, M., 2004. *Put Rusije. Evroazijsko stanovište*. Beograd: Plato.
- Terrill, R., 2003. *The new Chinese Empire and what it means for the United States*. New York: Basic Books.
- Trenin, D., 2019. *Russia*. Cambridge: Polity.
- Tsygankov, A. P., 2014. *The strong state in Russia. Development and crisis*. Oxford: Oxford University Press.
- Tunjić, F., 2003. *Vmesna Evropa – naša realnost: kritika obstoječih paradigem*. Geografski vestnik, 75, 1, str. 59–71.
- Tunjić, F., 2004. *Vmesna Evropa. Konfliktnost državnih teritorialnih meja*. Koper: Založba Annales.
- Walker, S., 2019. *Putinova nova Rusija. Dolgo opotekanje med duhovi preteklosti*. Mengeš: Cicero.
- Wikipedia, 2024. *Russian invasion on Ukraine*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_invasion_of_Ukraine (citirano 20. 11. 2024).
- Wilson, A., 2021. *Belarus: The last European dictatorship*. New Haven in London: Yale University Press.
- Yekelchik, S., 2020. *The conflict in Ukraine. What everyone needs to know*. New York in Oxford: Oxford University Press.
- Zupančič, J., 2014. *Ukrajinska kriza*. Geografski obzornik, 61, 1–2, str. 40–42.
- Zupančič, J., 2021. *Geografija Rusije in njenih vplivnih območij*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Zupančič, J., 2022. *Slovenske manjšine v sosednjih državah*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Zupančič, J., Wendt, J. A., Ilieș, A., 2018. *An outline of border changes in the area between the Baltic and the Mediterranean: their geopolitical implications and classification*. Geographia Polonica, 91, 1, str. 33–46, DOI: 10.7163/GPol.0104.

THE GEOGRAPHY OF WAR: THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

Summary

The Russo-Ukrainian war is a protracted, large-scale military conflict with a complex background and far-reaching global repercussions. It reflects the shrinking influence of the traditional heartland (represented by Russia) in favor of its long-standing adversaries – Western countries aligned through the Euro-Atlantic structures of the EU and NATO – while simultaneously highlighting Russia's own economic and demographic challenges.

Ukraine, a geographically significant country in Eastern Europe and one of the successors of the former Soviet Union, has been deeply divided along political and ideological lines. These divisions center on two opposing visions: a pro-Russian orientation, advocating closer ties with Russia (which has increasingly aligned itself with Asia in the past two decades), and a pro-European orientation, seeking integration into Euro-Atlantic frameworks such as the EU and NATO.

From Russia's perspective, Ukraine's pro-European stance represents a strategic threat, as it pushes the European periphery closer to Russia's borders. For a segment of the Ukrainian population, however, the pro-Russian approach poses a danger of reintegration into Russia and a potential erosion of state sovereignty. This ideological polarization has existed since Ukraine's independence, intensifying after 2004 and reaching a critical point during the Orange Revolution and the Euromaidan protests of 2013–2014. These events deepened internal political divisions, ultimately leading to confrontation and conflict.

Russia's response included covert but intensive measures to exploit these divisions, particularly among the Russian-speaking population. Using tactics familiar from previous interventions, Russia incited rebellion in Crimea, which culminated in the peninsula's declaration of independence and subsequent annexation into the Russian Federation with limited military involvement. Concurrently, the eastern provinces of Luhansk and Donetsk saw uprisings, with local power seized by forces covertly supported by Russian military resources and weaponry. This led to the establishment of a front line in eastern Ukraine.

In early 2022, Russia officially recognized the independence of the self-proclaimed states in Luhansk and Donetsk. This was followed by a large-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022. The conflict has since resulted in widespread destruction and significant human casualties on both sides. Approximately one-fifth of Ukraine's territory remains under Russian military occupation, much of it devastated. The war has also triggered a massive displacement crisis, with over 8 million people fleeing their homes, at least temporarily.

The article begins by outlining the broader context of the Russo-Ukrainian conflict, focusing on the transformation of the traditional heartland. In addition to

highlighting the territorial contraction experienced by Russia following the collapse of the Soviet Union and its demographic and economic decline, the article also examines the rise of Asian powers within the broad geopolitical arc of the periphery (Rimland). Countries such as India and China have emerged as globally significant cores in a multipolar world, competing in areas like production, technology, and demographic influence. Notably, China is increasingly being recognized as the center of a new (Asian) heartland.

Russia, meanwhile, seeks to reassert itself as a globally significant power, a goal closely tied to its strategy of re-establishing influence over territories that were once part of the Tsarist and later Soviet empires. In this strategic game, Ukraine holds critical importance, as its reintegration into Russia's sphere would represent the consolidation of at least the Slavic part of the former Soviet Union.

The next section of the article analyzes three key factors that may have contributed to the entanglement and eventual war in Ukraine: 1) a weak Ukraine, 2) a weak Europe, and 3) a weak Russia. While none of these factors alone determined the course of events (the decision to go to war was Russia's autonomous choice), their interconnectedness is significant. Politically divided and internally fragile, Ukraine became a more attractive target for Russian intervention. For years, Europe neglected its military capabilities, relying heavily on soft power, which proved insufficient as a deterrent against Russia's ambitions in Ukraine. This left Europe vulnerable in the face of Russian aggression, despite Ukraine's commitment to a pro-European trajectory. Russia sought to bolster its global standing as a major power through military intervention and by pulling Ukraine back into its orbit. However, it overestimated its military strength and underestimated both Ukraine's resilience—bolstered by European and American aid—and the strong reaction from European countries.

The last part provides a detailed overview of the confrontation and subsequent war in Ukraine since 2022, emphasizing the country's pro-European orientation and resistance to Russian domination, as well as the opposition from parts of Ukraine's local population, particularly in the eastern regions. This puts the Ukrainian quest for independence and sovereignty in the European political and economic world at odds with Russian views, which aim for a limited restoration of the former empire and a global positioning as a top-tier global player.